

ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І МОЖЛИВОСТІ МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ КЛАСТЕРІВ І СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

©2019 ГАЛГАШ Р. А.

УДК 658:334.78:330.341.42
JEL: O25; Q34; Q56; R11

Галгаш Р. А. Природно-ресурсний потенціал і можливості мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів і смарт-спеціалізації Луганської області

Метою статті є огляд природно-ресурсного потенціалу та можливості мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів і смарт-спеціалізації Луганської області. У статті показано, що розвиток регіонів в умовах постконфліктної трансформації можливий на основі формування комплексного організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління та розробки дієвих механізмів використання природно-ресурсного потенціалу, а також пошуку можливостей мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів. Визначено тенденцію до самоорганізації підприємств регіонів на протизагу централізованим процесам формування промислових комплексів та оформленні державної кластерної політики в Україні. Встановлено, що внаслідок військового конфлікту на сході України відбулося різке погіршення соціально-економічного стану, що суттєво змінило ситуацію в усіх сферах суспільного життя та викликало необхідність реструктуризації економіки й системи управління регіоном. Визначено, що найбільш привабливими сферами господарської діяльності на підконтрольній Україні території Луганської області найближчим часом можуть бути лісове господарство, сільське господарство, рекреація та туризм, хімічна галузь. Встановлено, що створити умови для економічного та промислового розвитку України, зміцнити конкурентні переваги окремих регіонів та підвищити економічну спроможність громад на місцях можна на основі поєднання сучасної кластерної політики, стратегій розумних спеціалізацій з політикою децентралізації.

Ключові слова: природно-ресурсний потенціал, промисловий кластер, децентралізація, мобілізація ресурсів, постконфліктна трансформація, стратегія розвитку, регіональна політика.

DOI:

Бібл.: 15.

Галгаш Руслан Анатолійович – доктор економічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту економіки та управління Східно-українського національного університету імені Володимира Даля (просп. Центральний, 59а, Северодонецьк, 93400, Україна)

E-mail: galgash@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2803-3088>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/H-4790-2018>

Scopus Author ID: 56246758000

УДК 658:334.78:330.341.42
JEL: O25; Q34; Q56; R11

Галгаш Р. А. Природно-ресурсний потенціал і можливості мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів і смарт-спеціалізації Луганської області

Целью статьи является обзор природно-ресурсного потенциала и возможности мобилизации ресурсов для развития промышленных кластеров и смарт-специализации Луганской области. В статье показано, что развитие регионов в условиях постконфликтной трансформации возможно на основе формирования комплексного организационно-экономического обеспечения системы регионального управления и разработки действенных механизмов использования природно-ресурсного потенциала, а также поиска возможностей мобилизации ресурсов для развития промышленных кластеров. Определена тенденция к самоорганизации предприятий регионов в противовес централизованным процессам формирования промышленных комплексов и оформления государственной кластерной политики в Украине. Установлено, что в результате военного конфликта на востоке Украины произошло резкое ухудшение социально-экономического положения, что существенно изменило ситуацию во всех сферах общественной жизни и вызвало необходимость реструктуризации экономики и системы управления регионом. Определено, что наиболее привлекательными сферами хозяйственной деятельности на подконтрольной Украине территории Луганской области в ближайшее время могут быть лесное хозяйство, сельское хозяйство, рекреация и туризм, химическая отрасль. Установлено, что создать условия для экономического и промышленного развития Украины, усилить конкурентные преимущества отдельных регионов и повысить экономическую состоятельность общин на местах возможно на основе сочетания современной кластерной политики, стратегий разумных специализаций с политикой децентрализации.

Ключевые слова: природно-ресурсный потенциал, промышленный кластер, смарт-специализация, децентрализация, мобилизация ресурсов, постконфликтная трансформация, стратегия развития, региональная политика.

UDC 658:334.78:330.341.42
JEL: O25; Q34; Q56; R11

Halhash R. A. The Natural Resource Potential and Opportunities to Mobilize Resources for the Development of Industrial Clusters and Smart-Specialization of the Luhansk Region

The article is aimed at reviewing the natural resource potential and the opportunity of mobilizing resources for the development of industrial clusters and smart-specialization of the Luhansk region. The article shows that the development of regions in the conditions of post-conflict transformation is possible through the formation of a comprehensive organizational and economic support of the system of regional governance along with the development of effective mechanisms for use of natural resource potential, as well as the search for opportunities to mobilize resources for the development of industrial clusters. The tendency to self-organize enterprises of regions as opposed to the centralized processes of formation of industrial complexes and establishment of the State cluster policy in Ukraine is defined. It is determined that as a result of the military conflict in Eastern Ukraine there was a sharp deterioration in the socio-economic situation, which significantly changed the situation in all spheres of public life and caused the need to restructure the economy and the system of management of the region. It is defined that the most attractive spheres of economic activity in the territory of Luhansk, controlled by Ukraine, may in the near future be forestry, agriculture, recreation and tourism, and the chemical industry. It is determined that it is possible to create conditions for Ukraine's economic and industrial development, to strengthen the competitive advantages of certain regions and to increase the economic viability of local communities on the basis of a combination of modern cluster policy, strategies of reasonable specialization together with decentralization policy.

Keywords: natural resource potential, industrial cluster, smart-specialization, decentralization, resource mobilization, post-conflict transformation, development strategy, regional policy.

Библ.: 15.

Галгаш Руслан Анатольевич – доктор економічних наук, доцент, директор Учебно-наукового інститута економіки і управління Восточнотраїнського національного університета імені Володимира Даля (просп. Центральний, 59а, Северодонець, 93400, Україна)
E-mail: galgash@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2803-3088>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/H-4790-2018>
Scopus Author ID: 56246758000

Bibl.: 15.

Halhash Ruslan A. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Economics and Management of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (59a Tsentralnyi Ave., Sveyerodonetsk, 93400, Ukraine)
E-mail: galgash@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2803-3088>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/H-4790-2018>
Scopus Author ID: 56246758000

На територіях постконфліктної трансформації питання існування та розвитку є найважливішим напрямом досліджень, який у цілому є вирішальним фактором національної безпеки та розвитку України. Розвиток регіонів в умовах постконфліктної трансформації можливий лише на основі комплексного та системного вирішення широкого кола питань соціальної, економічної та організаційної проблематики. Розробка та впровадження в Луганській області стратегії сталого розвитку можливі лише на основі формування комплексного організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління та розробки дієвих механізмів використання природно-ресурсного потенціалу та пошуку можливостей мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів. При цьому домінантою в становленні моделі сталого розвитку регіонів в умовах постконфліктної трансформації повинні ставати інноваційні процеси, наукові знання, нові технології.

Активізація інноваційної діяльності регіонів в умовах постконфліктної трансформації потребує якісно нової організації взаємозв'язків і взаємодії між усіма учасниками процесу регіонального управління. Впровадження дієвої системи управління інтелектуальним капіталом підвищує конкурентоспроможність та економічну ефективність завдяки забезпеченню належної уваги до інтересів інвесторів, керівництва та інших учасників управлінських відносин; фінансової прозорості, запровадженню правил ефективного менеджменту та контролю.

Поточний стан економіки України та її окремих регіонів останніми роками є нестабільним і продовжує змінюватися в силу інерції значних геополітичних подій та їх суттєвого впливу на соціально-економічну систему України. Про складний економічний стан регіонів України свідчить динаміка основних макроекономічних показників та показників офіційної статистики регіонів, яку можна простежити на офіційних ресурсах, зокрема [1]. Так, по Луганській області зі статистичних даних можна побачити значне погіршення економічних показників. Хоча у 2016 р. складне становище було частково виправлено порівняно з 2014 р., але на початок 2019 р. певні досягнення вдалось утримати лише за розмірами реальної середньомісячної заробітної платні та оборотом роздрібної торгівлі.

Окрім загальноекономічних показників, привертає увагу динаміка вантажообігу (за кілометра-

жем і за обсягом вантажів), оскільки саме він може свідчити про динаміку ділової активності в Україні та її регіонах. Зокрема, за показниками вантажообігу в Луганській області можна побачити тенденцію до збільшення відстані автомобільних вантажоперевезень, але зменшення обсягу вантажів. З цього можна зробити висновок про послаблення зв'язків між підприємствами Луганської області та іншими регіонами та про спроби підприємств знайти заміну цим зв'язкам через взаємодію з підприємствами регіонів України або виходу на інші ринки.

Якщо звернутися до характеристики економічної активності підприємств Луганської області не за обсягами виконаних операцій та транзакцій, а за кількістю суб'єктів такої діяльності, то слід звернути увагу на динаміку кількості юридичних осіб за організаційними формами [1]. Із зазначеної динаміки дійсно можна побачити, що загальна кількість юридичних осіб останніми роками збільшилась, але це відбувалося не за рахунок збільшення сільських господарств або приватних підприємств (кількість останніх навіть зменшилась), а завдяки збільшенню кількості юридичних осіб некомерційного сектора (громадських організацій, профспілок, політичних партій, благодійних організацій, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків тощо).

Зважаючи на це, можна констатувати, що останніми роками відбувалося збільшення громадської активності та зменшення господарської. З огляду на те, що зазначені явища відбуваються, як правило (зокрема, за думкою Дж. Гелбрейта), у періоди ослаблення держави та за умов примусової самоорганізації [2], тобто оновлюючого відбування соціальних інституцій знизу догори, це повинне викликати стурбованість нинішніх громадян країни (оскільки не можна очікувати значних позитивних змін у короткостроковому періоді часу), але бути позитивною ознакою для науковців, оскільки ці процеси є цілком об'єктивними та позитивними з огляду на подальшу довгострокову перспективу розвитку: насамперед, мають відновитися дієві механізми самоорганізації та координації, функціонування яких сприятиме збільшенню активності щодо використання наявного природно-ресурсного потенціалу регіонів.

Питанням визначення та систематизації поточних проблем розвитку регіонів України та об'єднаних

територіальних громад за умови децентралізації, формування механізмів їх вирішення присвячені дослідження багатьох вітчизняних учених, зокрема І. Заблодської [3], О. Ляшенко [4]. Сталому розвитку підприємств та регіональних економічних систем присвячені дослідження І. Семененко [5–7]. Питання та проблеми використання природного потенціалу Луганської області висвітлено в наукових працях І. Заблодської [9], О. Ляшенко [4] та публікаціях О. Светікова [10–12].

Дослідження науковців сьогодні значно доповнюються завдяки їхній участі в дослідницьких міжнародних проектах [8; 9]. Зокрема, І. Заблодська та колектив Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень НАН України в процесі реалізації проекту «Досвід об'єднання територіальних громад на сході України: економіко-правові аспекти» за підтримки Фонду імені Фрідріха Еберта провели анкетування в Білокуракинській і Чмирівській об'єднаних територіальних громадах Луганської області, яке показало, що з початку реформи децентралізації простежується певний скепсис з боку мешканців громад щодо такого нововведення. Мешканці громад побоюються багатьох проблем, зокрема таких, як фінансове забезпечення існування та розвитку об'єднаних територіальних громад, безпечне життя, збереження земель і природних ресурсів громад, вирішення сукупності екологічних проблем [8]. Втім, зрозуміло, що найбільш складною проблемою, яка суттєво впливає сьогодні на розвиток економіки України та її регіонів, є проблема нестабільності внаслідок здійснення ООС і військового конфлікту. При цьому, незважаючи на певний локальний характер антитерористичної операції (в подальшому – Операції об'єднаних сил), зусилля всіх регіонів країни сьогодні спрямовані саме на розв'язання цієї проблеми, оскільки від цього залежить збереження гідності та суверенітету України в цілому.

Метою статті є огляд природно-ресурсного потенціалу та можливості мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів та смарт-спеціалізації Луганської області.

Негативні економічні наслідки військових дій та окупації проявилися для України тимчасовою втратою значної частини природно-ресурсного потенціалу та потенціалу розвитку промисловості. Зокрема, у [4] зазначено, що «Україна в цілому втратила близько 20% економічного потенціалу внаслідок військового конфлікту та окупації» [4, с. 15]. Причому, колосальних втрат зазнала саме промисловість на сході України, яка включає вугільну, машинобудівну, металургійну, хімічну промисловість і належить до реального сектора. Внаслідок військових дій і окупації в Україні значно скоротився видобуток вугілля (близько 50% всього вугілля та 100% антрацитового вугілля видобувалось саме на окупованій території) [4].

Через військовий конфлікт на сході України відбулося різке погіршення соціально-економічного стану, що суттєво змінило ситуацію в усіх сферах суспільного життя та викликало необхідність екстреної «ручної» реструктуризації економіки й системи управління регіоном і навіть країною. Наслідки військового конфлікту торкнулися кожного мешканця області, кожного підприємства, всіх галузей економіки всіх регіонів України, суттєво вплинули на імідж Луганської та Донецької областей та їхню привабливість. Втім, навіть за тимчасової окупації частини території, природно-ресурсний потенціал цих областей залишається значним.

Луганська область має значний природно-ресурсний потенціал для свого розвитку, проте внаслідок військових дій та тимчасової втрати частини території темпи розвитку, звісно, не можуть бути значними, – йдеться хоча б про подолання кризових явищ. Земельні ресурси Луганської області складають 2668,3 тис. га, у тому числі сільськогосподарські угіддя – 1908,7 тис. га. Але останніми роками, в процесі безсистемного використання земель та відсутності ефективних заходів щодо їх відновлення, земельні угіддя стають низькопродуктивними та з високою якістю рослин (як харчової, так і кормової спрямованості).

Загальна площа території області, яка вкрита лісом, становить 339,6 тис. га. Біологічні та природні ресурси зосереджені в степових, лугових і лісових біоценозах, а також водних екосистемах. В області знаходиться близько 42 тис. га хвойних, 49 тис. га твердолистяних і 9 тис. га м'яколистяних лісів. Головною водною артерією є річка Сіверський Донець, який перетинає область з північного заходу на південний схід. Загальна протяжність річки – 1053 км, у межах області розташована її середня частина – 265 км, площа водозабору якої складає 24640 кв. км. Басейн річки Сіверський Донець розділений на правобережну та лівобережну частини. Загалом територією області протікає близько 122 річок загальною протяжністю 4556 км, у тому числі 6 річок – більше 100 км. Озер в області небагато, за своїм походженням вони, як правило, складають залишки старих русел річок. В області створено низку штучних ставків та водосховищ загальним об'ємом 278 млн куб. м із сумарною площею дзеркала 8234 га. Одним із основних природних багатств області є запаси столових і бальнеологічних мінеральних вод. Луганська область представлена широким комплексом різноманітних видів мінеральної сировини. Лише на підконтрольній українській владі території розвідані 78 родовищ (камінь будівельний, сировина цегельно-черепична, пісок будівельний, сировина керамзитова, крейда, глина, вохра).

У Луганській області розвідані та експлуатуються 10 родовищ природного газу, запаси якого складають 9076 млн куб. м, конденсату – 151 млн куб. м.

Інформацію щодо наявності та проблем використання родовищ природного газу в Луганській області наведено в публікаціях О. Светікова [10–12]. Родовища природного газу в Луганській області зустрічаються на чверті її території, на смузі, обмеженою лініями приблизно Сватове – Старобільськ – Городище (з півночі) та Кремінна – Луганськ – Давидо-Нікольське (з півдня). Велика частина цієї смуги знаходиться на північ від лінії розмежування. На жаль, всі відомі родовища природного газу в Луганській області за величиною балансових запасів належать до дрібних, найбільші запаси встановлені на Ольховському (6 млрд куб. м) і Лобачевському (4 млрд куб. м) родовищах. До того ж, інтенсивний видобуток газу тут розпочато в кінці 1960-х років з відкриття Краснопоповського родовища в Кремінському районі (нині закритого). І за ці роки запаси значною мірою вичерпалися. Так, із середини 1970-х рр. до 1994 р. видобуток природного газу в Луганській області зменшився з 800–900 до 230–240 млн куб. м. За даними дослідження О. Светікова [10], на території області є 10–12 перспективних родовищ газу з прогнозованими запасами від 0,5 до 1,5 млрд куб. м. При достатніх інвестиціях з них можна щорічно видобувати по 20–30 млн куб. м., що дозволило б збільшити видобуток природного газу в регіоні до 800 млн куб. м на рік [10].

У даний час в Луганській області видано дозволи на видобуток природного газу на 19 родовищах. З них 11 (Борівське, Вільховське, Євгенівське, Західно-Вергунське, Капітановське, Кондрашевське, Кружилівське, Лобачевське, Марківське, Муратовське та Рассипнянське) розробляє Северодонецький промисел з видобутку газу, конденсату і нафти ГПУ «Шебелинкагазвидобування» та 4 (Вергунське, Крутогорівське, Макіївське, Ольгівське) – ТОВ «Кубгаз». На Зайцевському родовищі видобуток веде «Оберон-вугілля». На родовищах Височанське і Львівське, дозвіл на видобуток на яких видано ГЕО «Альянс-Височанське» і ГЕО «Альянс-Львівське», та родовищі Мар'ївська («Надра Луганщини») видобуток не проводиться. Загальна площа цих родовищ дорівнює 420 кв. км, балансові запаси газу – близько 22 млрд куб. м, газового конденсату – 285 тис. т. Географічно ТОВ «Кубгаз» володіє газовими промислами в Кремінському районі, а «Шебелинкагазвидобування» – у Станично-Луганському районі та районах, що примикають до Северодонецька [12].

З 19 родовищ Луганщини шість розташовуються на тимчасово окупованій території, це Кружилівське, Марківське, Рассипнянське, Західно-Вергунське, Вергунське і Крутогорівське. Балансові запаси природного газу цих родовищ становлять понад 5 млрд куб. м. У цілому недостатня прозорість газовидобутку на Луганщині не дає змогу навести будь-які підтвержені офіційні дані. Останні наявні дані за річними обсягами видобутку становлять 283,7 млн

куб. м у 2011 р. Але вони не зовсім узгоджуються з обсягами видобутку за окремими підприємствами: за інформацією Северодонецької міської ради, зі свердловин Северодонецького промислу з видобутку газу, конденсату і нафти ГПУ «Шебелинкагазвидобування» у 2011 р. отримали 237,6 млн куб. м, а ТОВ «Кубгаз» здобув у 2011 р. 88,236 млн куб. м. Що стосується даних за обсягами видобутку за окремими родовищами (така інформація особливо важлива для територіальних громад), така інформація навряд чи є на самих підприємствах [12].

Погіршення стану Луганської та Донецької областей з постачанням сировини, ринками збуту та коопераційними зв'язками істотно вплинуло на ділову активність в цих регіонах та спричинило її істотне зменшення, що можна простежити за обсягами валового регіонального продукту [1]. При цьому, якщо зменшення товарообігу в торгівлі не можна визнати істотним, то зменшення реалізації обсягів промислової продукції характеризується значно гіршими показниками.

Поряд із втратою значної частини промислового комплексу Луганської та Донецької областей, навіть для розвинутої хімічної промисловості регіону на підконтрольній частині території у «хімічному трикутнику Рубіжне – Лисичанськ – Северодонецьк» сьогодні відсутні можливості для функціонування та розвитку. Серед причин цього слід зазначити, знову ж таки, порушення коопераційних зв'язків, проблеми з енергопостачанням і постачанням сировини, проблеми з безпекою функціонування (оскільки підприємства розташовані безпосередньо поряд лінії розмежування), політичні проблеми. Зокрема, втрата можливості постачання нафтопродуктів спричинила неможливість роботи Лисичанського нафтопереробного заводу (ПрАТ «Лисичанська нафтова інвестиційна компанія»), що поряд з приналежністю цього підприємства до російської компанії зробила її роботу неможливою за сучасних умов, а підприємство перебуває в процесі санації. Майже аналогічні проблеми стосуються найбільшого виробника добрив – ПрАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот».

Низькі обсяги ділової активності в Луганській області достатньо надійно ілюструє динаміка заробітної плати майже за всіма видами економічної діяльності, яку можна побачити у [13]. Це підтверджується і зменшенням обсягів виробництва в натуральному вимірі за видами економічної діяльності [13]. Зокрема, зростання будівництва за період до 2014 р. додавало значну частину зростання ВВП України. Нинішній стан галузі будівництва в Луганській області можна побачити у [13]: обсяги будівництва скорочуються протягом 2014–2018 рр. При цьому, навіть до 2014 р. зростання обсягів будівництва відбувалося в частині житлових будівель, але водночас спостерігалося зменшення будівництва інженерних споруд, що,

звісно, не свідчить про зростання ділової активності в цій галузі.

Конкурентоспроможність підприємств регіонів на зовнішніх ринках і спроможність утворювати позитивне значення чистого експорту підприємств регіонів ілюструють обсяги експорту та імпорту, які також краще аналізувати за видами економічної діяльності в регіональному розрізі за даними регіональних органів статистики, зокрема [13]. Для розвитку підприємств регіону та їх кластерних утворень (існуючих і потенційних регіональних кластерів підприємств) слід розглядати галузі, які перспективні саме з точки зору виробництва агропродукції для експорту. Для визначення таких галузей можна звернутися до даних, наведених у [13] щодо структури експорту та імпорту підприємств Луганської області за видами економічної діяльності. Можна побачити, що найсильніші позиції в Луганській області мають: виробництво жирів та олії, паперу та картону, одягу; прилади та апарати оптичні, фотографічні. Звісно, перспективною, але проблемною галуззю, розвитку якої слід приділяти увагу в Луганській області, є виробництво хімічної продукції та пов'язаних з нею галузей промисловості.

Аналіз статистичних даних і публікацій у цілому підтверджує думку експертів про те, що найбільш привабливими сферами господарської діяльності на підконтрольній Україні території Луганської області найближчим часом можуть бути лісове господарство, сільське господарство, заклади рекреації та туристичні об'єкти. Підприємства, задіяні в сільському господарстві, певним чином виправдовують ці надії: якщо у 2016 р. відбувалося зменшення товарного виробництва порівняно з 2015 р., то на початку 2019 р. відбулося збільшення посівних площ у рослинництві, хоча й зменшено виробництво у тваринництві [13]. Крім зазначених галузей, перспективними для розвитку в Луганській області є хімічна галузь, оскільки регіон має необхідний науковий потенціал та матеріально-технічну базу. Втім, розвиток усіх зазначених галузей в Луганській області та в Україні в цілому пов'язаний з необхідністю посилення конкурентоспроможності підприємств регіонів на основі розвитку потужних регіональних кластерів підприємств.

Звісно, в межах однієї публікації неможливо охопити всі, хоча і порівняно незначні, об'єктивні здобутки у вітчизняній економіці стосовно розвитку регіональних кластерів. Останніми роками в публікаціях дослідників чітко простежується загальна тенденція, яка полягає в певних позитивних зрушеннях у розвитку регіональних кластерів, превалюванні об'єктивних тенденцій до самоорганізації підприємств регіонів (на протиположності централізованим процесам формування промислових комплексів) та в оформленні (хоча і дещо фрагментарно) державної кластерної політики в Україні (яку необхідно підсилити, на думку більшості дослідників).

На регіональному рівні державного управління кластерна політика реалізується включенням заходів з розвитку регіональних кластерів підприємств до регіональних стратегій розвитку. Спроби відновлення кластерної політики в Україні відбулися у червні 2017 р. на робочій зустрічі, організованій Міністерством економічного розвитку і торгівлі України разом із Офісом реформ КМУ та Німецько-українською промислово-торговельною палатою щодо розробки «кластерної програми як принципово нової стратегії розвитку національної промисловості України» [14]. На жаль, ці спроби не отримали далі системного продовження та впровадження. Хоча на робочій зустрічі було визначено, що «промислові кластери – це сучасний комплексний підхід до промислової політики, що передбачає об'єднання кількох локалізованих підприємств у межах єдиного виробничого процесу для посилення конкурентних можливостей кожного із них. Він збільшує роль регіонального рівня економіки. Міжнародний досвід показує, що це ефективно: у ЄС кластери об'єднуються в регіональні ринки, сприяють розвитку інновацій та інфраструктури на місцях, забезпечують близько 38% робочих місць. 33,3% компаній, що працюють у межах кластерів, демонструють стабільне зростання рівня зайнятості» [14]. «Коли люди говорять про розвиток промисловості, вони чомусь завжди уявляють собі тільки підтримку з центру – бюджетні дотації, пільгові кредити і таке інше. Є й інший підхід – розвивати промислові осередки там, де є підтримка місцевої влади та регіональні передумови для розвитку кластера» [14].

За результатами обговорення було визначено, що «кластерний підхід вигідний для України через логістичні переваги, якісний людський капітал і досвід організації промисловості із відповідною культурою виробництва. Кластерна промислова політика сприятиме тіснішій взаємодії української економіки з міжнародними партнерами та подальшій інтеграції України в ЄС. Вона має забезпечити розвиток інновацій в економіці, а також сприяти нарощуванню темпів зростання національного ВВП у наступні роки» [14]. У презентації на зазначеній зустрічі було визначено концепцію та основні етапи реалізації кластерної політики в Україні [14]. Змістовність зазначеного обговорення дає надію на впровадження в Україні та її регіонах дієвої кластерної політики, що сприятиме розвитку регіональних кластерів підприємств.

Сьогодні кластера політика отримує новий вимір у своєму застосуванні. На думку фахівців [14], створити умови для економічного та промислового розвитку України, зміцнити конкурентні переваги окремих регіонів та підвищити економічну спроможність громад на місцях можливо на основі поєднання сучасної кластерної політики, стратегій розумних спеціалізацій (економіка знань та інноваційних рішень) з політикою децентралізації. На стратегії розумних

спеціалізацій (смайт-спеціалізацій) сконцентровано увагу державної та регіональної політики. У 2019 р. смайт-спеціалізації запропоновано використовувати при розробці регіональних стратегій. Під смайт-спеціалізацією розуміється «підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей і завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону і сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні» [15]. З огляду на необхідність практичного застосування при розробці регіональних стратегій концепція смайт-спеціалізацій потребує свого подальшого розроблення та адаптації з урахуванням специфіки регіонів, рівня розвитку природно-ресурсного потенціалу та можливості мобілізації ресурсів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розвиток регіонів в умовах пост-конфліктної трансформації можливий на основі формування комплексного організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління та розробки дієвих механізмів використання природно-ресурсного потенціалу, а також пошуку можливостей мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів. Створити умови для економічного та промислового розвитку України, зміцнити конкурентні переваги окремих регіонів та підвищити економічну спроможність громад на місцях можливо на основі поєднання сучасної кластерної політики, стратегій розумних спеціалізацій з політикою децентралізації. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. **Гэлбрейт Дж. К.** Экономическая теория и цели общества. М.: Прогресс, 1979. 276 с.
3. **Заблодська І. В., Носкова С. А., Татарченко О. М., Завойських Ю. А.** Економічні передумови оновлення та реалізації стратегії розвитку Донецької області на період до 2020 р. *Економіка та право. Серія «Економіка»*. 2016. № 2. С. 20–30.
4. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. Київ: НІСД, 2015. 474 с.
5. **Семененко І. М.** Теоретична конструкція концепції сталого розвитку підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 4. С. 232–236.
6. **Семененко І. М.** Цільове управління підприємствами: концепція соціальної відповідальності задля сталого розвитку регіону. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5826>
7. **Semenenko I.** Updating strategy of Luhansk region development: changes and challenges in consequence of the armed conflict and occupation // *Regional Policy and Regional Development: Euro-Atlantic Support to Eastern Partnership*

Countries. Post Warsaw Euro-Atlantic Summer Academy Publication. Warsaw: College of Europe Natolin Campus, 2016. P. 41–48.

8. **Semenenko I., Halhash R., Ivchenko Y.** Role of international organizations in promoting sustainable development in conflict-affected regions: case of Luhansk region in Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. Vol. 8, No. 2. P. 21–34.

9. **Заблодська І. В., Кудріна О. Ю.** Модернізація промислового сектора як стратегічний напрямок розвитку економіки регіону. *Ефективна економіка*. 2014. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3382>

10. **Светиков А.** Как используют недра Луганщины украинские олигархи. URL: http://svsever.lg.ua/2016/11/kak_ispolzuyut_nedra_luganshiny_ukrainskie_oligarhi

11. **Светиков А.** Природная среда Луганщины: последствия войны. URL: http://svsever.lg.ua/2016/04/prirodnaya_sreda_luganshiny_posledstviya_vojny

12. **Светиков А.** Серые зоны газодобычи в Луганской области. URL: http://svsever.lg.ua/2016/11/serye_zony_gazodobychi_v_luganskoj_oblasti

13. Офіційний сайт головного управління статистики в Луганській області. URL: <http://www.lg.ukrstat.gov.ua>

14. Мінекономрозвитку розпочало обговорення кластерної програми промислового розвитку. URL: https://issuu.com/mineconomdev/docs/rdo_cluster_27.06.17

15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» від 11.11.2015 р. № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-n>

REFERENCES

- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Donbas i Krym: tsina povernennia* [Donbass and Crimea: the price of return]. Kyiv: NISD, 2015.
- Gelbreyt, Dzh. K. *Ekonomicheskaya teoriya i tseli obshchestva* [Economic theory and the goals of society]. Moscow: Progress, 1979.
- [Legal Act of Ukraine] (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-n>
- “Minekonomrozvytku rozpochalo obhovorennia klasternoi prohramy promyslovoho rozvytku” [Economic Development Cluster Discussed Cluster Industrial Development Program]. https://issuu.com/mineconomdev/docs/rdo_cluster_27.06.17
- Ofitsiyni sait holovnoho upravlinnia statystyky v Luhanskii oblasti. <http://www.lg.ukrstat.gov.ua>
- Semenenko, I. “Updating strategy of Luhansk region development: changes and challenges in consequence of the armed conflict and occupation”. In *Regional Policy and Regional Development: Euro-Atlantic Support to Eastern Partnership Countries*. Post Warsaw Euro-Atlantic Summer Academy Publication, 41–48. Warsaw: College of Europe Natolin Campus, 2016.
- Semenenko, I. M. “Teoretychna konstrukttsiia kontseptsii staloho rozvytku pidpriemstva” [Theoretical construction of the concept of sustainable enterprise development]. *Visnyk Shkhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, no. 4 (2015): 232–236.

Semenenko, I. M. "Tsilyove upravlinnia pidpriemstvamy: kontseptsiiia sotsialnoi vidpovidalnosti zadlia staloho rozvytku rehionu" [Targeted enterprise management: the concept of social responsibility for the sustainable development of the region]. *Efektivna ekonomika*. 2015. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5826>

Semenenko, I., Halhash, R., and Ivchenko, Y. "Role of international organizations in promoting sustainable development in conflict-affected regions: case of Luhansk region in Ukraine". *European Journal of Sustainable Development*, vol. 8, no. 2 (2019): 21-34.

Svetikov, A. "Kak ispolzuyut nedra Luganshchiny ukrain-skiye oligarkhi" [How to use the bowels of the Luhansk region Ukrainian oligarchs]. http://svsever.lg.ua/2016/11/kak_ispolzuyut_nedra_luganshchiny_ukrainskie_oligarhi

Svetikov, A. "Prirodnaya sreda Luganshchiny: posledstviya voyny" [The natural environment of the Luhansk region:

the consequences of the war]. http://svsever.lg.ua/2016/04/prirodnaya_sreda_luganshchiny_posledstviya_voyny

Svetikov, A. "Seryye zony gazodobychi v Luganskoj oblasti" [Gray zones of gas production in the Luhansk region]. http://svsever.lg.ua/2016/11/serye_zony_gazodobychi_v_luganskoj_oblasti

Zablodska, I. V. et al. "Ekonomichni peredumovy onovlennia ta realizatsii stratehii rozvytku Donetskoj oblasti na period do 2020 r." [Economic prerequisites for renewal and implementation of the Donetsk region's development strategy for the period up to 2020]. *Ekonomika ta pravo. Seriiia «Ekonomika»*, no. 2 (2016): 20-30.

Zablodska, I. V., and Kudrina, O. Yu. "Modernizatsiia promyslovoho sektora yak stratehichnyi napriamok rozvytku ekonomiky rehionu" [Modernization of the industrial sector as a strategic direction of economic development of the region]. *Efektivna ekonomika*. 2014. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3382>

УДК 332.1:334:021:65.012
JEL: D74; L53; Q01; R58

КОМПЕНСАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ У ВЗАЄМВІДНОСИНАХ «РЕГІОН – ПІДПРИЄМСТВО» ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

©2019 СЕМЕНЕНКО І. М.

УДК 332.1:334:021:65.012
JEL: D74; L53; Q01; R58

Семененко І. М. Компенсаційний механізм як інструмент узгодження інтересів у взаємовідносинах «регіон – підприємство» для сталого розвитку регіону

Робота присвячена питанням співвідношення інтересів підприємств і суб'єктів регіонального управління, а також пошуку компромісів, які виникають з приводу розподілу ресурсів та повноважень у взаємовідносинах «регіон – підприємство». Мета статті полягає у визначенні відповідних типів компенсаційних механізмів, які можуть виступати як результат пошуку компромісу та інструмент узгодження інтересів у взаємовідносинах «регіон – підприємство» задля сталого розвитку регіону. Наведено чинники, які впливають на готовність і бажання суб'єктів регіонального розвитку йти на компроміс, та визначено, що пошук компромісу відіграє роль у вирішенні проблеми організаційної розбалансованості. Для розв'язання цієї проблеми був проведений аналіз можливих співвідношень ресурсів виконавців (підприємства або регіону) та їх повноважень, результати якого дозволили визначити варіанти рівноваги/домінування між підприємствами та регіоном при виконанні проектів. Залежно від стану рівноваги/домінування визначено тип розподілу проектів і тип компенсаційного механізму, який потрібен для вирішення проблеми перерозподілу проектів за станами рівноваги/домінування. На цій основі можна стверджувати про подальший розвиток технології пошуку стійкого рівноважного стану між підприємством і зацікавленими у сталому розвитку регіону сторонами.

Ключові слова: компенсаційний механізм, узгодження інтересів, взаємовідносини «регіон – підприємство», сталий розвиток, рівновага, домінування.
DOI:

Табл.: 3. **Бібл.:** 12.

Семененко Інна Максимівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри економіки і підприємництва, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (просп. Центральний, 59а, Сєверодонецьк, 93400, Україна)

E-mail: isemenenko@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9310-0515>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/H-4045-2018>

Scopus Author ID: 56246328800

УДК 332.1:334:021:65.012
JEL: D74; L53; Q01; R58

Семененко И. М. Компенсационный механизм как инструмент согласования интересов во взаимоотношениях «регион – предприятие» для устойчивого развития региона

Работа посвящена вопросам соотношения интересов предприятий и субъектов регионального управления, а также поиску компромиссов, возникающих по поводу распределения ресурсов и полномочий во взаимоотношениях «регион – предприятие». Цель статьи заключается в определении соответствующих типов компенсационных механизмов, которые могут выступать как результат поиска компромисса и инструмент согласования интересов во взаимоотношениях «регион – предприятие» для устойчивого развития региона. Представлены факторы, влияющие на готовность и желание субъектов регионального

UDC 332.1:334:021:65.012
JEL: D74; L53; Q01; R58

Semenenko I. M. The Compensation Mechanism as an Instrument for Harmonizing Interests in the «Region – Enterprise» Relationships for the Sustainable Development of Region

The publication is concerned with the issues of correspondence between the interests of enterprises and the regional government entities, as well as the search for compromises arising on the distribution of resources and empowers in the «region – enterprise» relationships. The article is aimed at defining the appropriate types of compensation mechanisms that can act as a result of the search for compromise and an instrument for harmonizing interests in the «region – enterprise» relationships in favor of a sustainable development of region. The factors, influencing the readiness and willingness